

**Οι ηγεμονίες του Νικόλαου Μαυροκορδάτου στη Βλαχία – ορόσημο στον τρόπο
διακυβέρνησης των Παραδουνάβιων Ηγεμονιών;**

Tudor Dinu*

Στις 6 Νοεμβρίου 1709 διορίστηκε ηγεμόνας της Μολδαβίας στη θέση του Μιχαήλ Ράκοβιτζα, ο οποίος κατηγορούνταν για ύποπτη συνεργασία με τους Ρώσους, ο Νικόλαος, υιός του Αλέξανδρου Μαυροκορδάτου Εξαπορρήτων. Η πράξη πραγματοποιήθηκε με την τήρηση της ισχύουσας από το δεύτερο περίπου ήμισυ του 17^{ου} αιώνα διαδικασίας και συγκεκριμένα με την πρόσκληση των εν Κωνσταντινουπόλει πεπαυμένων ηγεμόνων να συμμετάσχουν σε μια *sui generis* δημοπρασία του θρόνου. Αυτή τη φορά όμως ο βεζίρης Çorlulu Damat Ali Paşa ήξερε κάλλιστα ότι ούτε ο Κωνσταντίνος Δούκας, ο οποίος είχε παρασυρθεί σε ατέλειωτες δίκες με τους πιστωτές του, ούτε ο Αντίοχος Καντεμίρης, ο οποίος βρισκόταν, με τη σειρά του, σε ισχνή οικονομική κατάσταση, δεν μπορούσαν να εξοφλήσουν ούτε καν το αρχικό ποσό των 300 πουγγίων. Στις συνθήκες στις οποίες ο τελευταίος έχει προσφέρει με μισό στόμα μόνο 150 πουγγία, τα οποία δεν επρόκειτο να καταβάλει επί τόπου, ο Οθωμανός αξιωματούχος μπόρεσε να προσκαλέσει στο διαγωνισμό και έναν παρείσακτο, ο οποίος εξαιτίας του ίδιου του καθεστώτος του υποχρεούνταν να πλειοδοτήσει. Έτσι, θυσιάζοντας τις οικείες και τις πατρικές οικονομίες, ο Νικόλαος δεν δίστασε να καταβάλει διακόσια πουγγία ως δώρο για το σουλτάνο και άλλα διακόσια για το βεζίρη και άλλους αξιωματούχους. Επρόκειτο για ένα αστρονομικό ποσό το οποίο δεν μπορούσε με κανέναν τρόπο να επανακτηθεί βραχυπρόθεσμα από τη Μολδαβία¹.

Φυσικά, δεν ήταν η πρώτη φορά που ένας Ρωμικός έπαιρνε τα ηνία της χώρας. Επί παραδείγματι, ο Γεώργιος Δούκας, ένας Ρουμελιώτης, με ενδεχόμενη αλβανική καταγωγή, είχε ανέβει τέσσερις φορές στο θρόνο του Ιασίου (1665-1666, 1668-1671, 1672, 1678-1683), αλλά αυτός είχε έρθει στη Μολδαβία από τα παιδικά του χρόνια, όπου είχε προαχθεί βογιάρος επί ηγεμονίας του Βασίλε Λούπου. Ακόμα και ο Δημητράσκος Καντακουζηνός, πριν διοριστεί βοεβόδας της Μολδαβίας (1673-1674, 1674-1675, 1684-1685) είχε δραστηριοποιηθεί για περισσότερο από μια δεκαετία στις ηγεμονίες, όπου είχε γίνει αξιωματούχος της Βλαχίας ήδη

* Dr. Tudor Dinu, αναπληρωτής καθηγητής του Πανεπιστημίου Βουκουρεστίου, t_dinu@yahoo.com, http://www.unibuc.ro/prof/dinu_t_a/

¹ (Dinu 2011, 124-125)

από την περίοδο 1662-1664, ως κορυφαίος εκπρόσωπος της ελληνικής πράταξης του Stroe Leurdeanu.

Αντίθετα από τους εν λόγω προκατόχους ο Νικόλαος Μαυροκορδάτος πατούσε για πρώτη φορά το 1710 στο έδαφος της Μολδαβίας, είχε μόνο μια αμυδρή εικόνα περί του πολιτικού βίου των ηγεμονιών και, πρωτίστως, δεν ήξερε καθόλου τη ρουμανική γλώσσα. Το τελευταίο γεγονός αποτελούσε πρωτοφανές στοιχείο ικανό να απομακρύνει τον ηγεμόνα από τους υπηκόους του και να δυσκολεύει αισθητά τη διοίκησή του („μην ξέροντας ρουμανική γλώσσα μιλούσε μόνο μέσω διερμηνέως²” ισχυρίζεται ο χρονικογράφος Muste, ενώ ο Ion Neculce αναφέρει στο *Χρονικό* του ότι το γεγονός ότι „ο Νικόλαος βόδας δεν ήξερε μολδαβικά ήταν επαχθές για τους βογιάρους και τη χώρα³”).

Η συνειδητοποίηση της κατάστασής του ως ξένου που είχε τοποθετηθεί στο θρόνο του Ιασίου χάρη στην αποκλειστική βούληση της Πύλης ώθησε τον Μαυροκορδάτο να επιδιώξει εσκεμμένα να νομιμοποιήσει την ηγεμονική του ιδιότητα με την επισήμανση της καταγωγής του από τη σημαντικότερη μολδαβική δυναστεία, εκείνη των Muşatini (με ρίζες από το 14^ο αιώνα). Με αυτό το σκοπό, ζήτησε από τον δουλοπρεπή ιστορικό Radu Popescu να εκγαινιάσει το κεφάλαιο αφιερωμένο στις βλαχικές ηγεμονίες του Νικόλαου με μια λεπτομερή παρουσίαση της γενεαλογίας του, η οποία δεν απαντά στην περίπτωση κανενός άλλου βοεβόδα („το γένος του λαμπροτάτου και υψηλοτάτου και πανελεήμονος ηγεμόνος Ιωάννη Νικόλαου Αλέξανδρου βοεβόδα, πανάγαθου αυθέντη της Ρουμανικής Χώρας ο οποίος κατάγεται από τον Αλέξανδρο Βόδα τον Αγαθό” (1400-1432), „όστις απέστειλε πρεσβευτή στη σύνοδο της Φλωρεντίας⁴” (1439-1443), εσφαλμένος ισχυρισμός που ανάγει όμως επιδέξια τη δραστηριότητα των Μαυροκορδάτων στη βυζαντινή εποχή.

Εξίσου, ο Νικόλαος κατάλαβε ότι, όχι μόνο προκειμένου να ενταχθεί στην παράδοση της χώρας, αλλά και για καθαρά πρακτικούς λόγους επικοινωνίας με τους βογιάρους χρειαζόταν να μάθει ρουμανικά, έτσι άρχισε το διάβασμα. Μην μπορώντας να ελέγξουμε σήμερα το επίπεδο της γλωσσομάθειάς του, θα αρκεστούμε να τον πιστέψουμε ότι στα τέλη του έτους 1712 κατανοούσε ήδη την ντόπια γλώσσα, όντας ικανός να διατρέχει την τοπική ιστορία (*Ενίοτε δε*

² (Muste 1874, 41)

³ (Neculce 1982, 253)

⁴ (Popescu 1963, 215)

και την молδαβικήν ιστορίαν ουκ αηδώς επερχόμεθα - συνετή γαρ ημίν ήδη και η επιχώριος γλώσσα⁵).

Επομένως διαπιστώνουμε ότι ο διορισμός κατευθείαν ως ηγεμόνα ενός αλλόφωνου δραγουμάνου χωρίς προϋπηρεσία αξιωματούχου στις Ρουμανικές Χώρες άλλαζε το ισχύον παράδειγμα, αλλά και ότι ο Μαυροκορδάτος επιχείρησε να τηρήσει από τη νέα θέση του την παράδοση των βοεβόδων της χώρας.

Προκειμένου να μπορέσει να συνεχίσει και τον τρόπο διακυβέρνησης των προκατόχων του, αυτός έπρεπε πρώτα να τον γνωρίσει, κάτι που δεν συνέβαινε φυσικά όταν αυτός αφίχθη για πρώτη φορά στο Ιάσιο. Επιπλέον, αφού είχε διορισθεί χωρίς να διαθέτει υποστήριξη σε τοπικό επίπεδο, ο Μαυροκορδάτος φοβούνταν μια εχθρική αντίδραση εκ μέρους των παραγόντων εξουσίας της Μολδαβίας. Γι' αυτό το λόγο, έφτασε στο Ιάσιο συνοδευόμενος από μια ισχυρή φρουρά μισθοφόρων, προορισμένη να τον προστατεύσει από οποιαδήποτε δυσαρέσκεια („πήρε και στρατό, Σέρβους, Αρναούτηδες και τους έφερε μαζί του και ήλθε όχι ως ηγεμόνας, αλλά ως λιοντάρι, απάνω σε όλους⁶”). Επίσης, προκειμένου να αποφύγει την υπονόμευση της διακυβέρνησής του από τους Ρουμάνους βογιάρους, έφερε στο Ιάσιο περισσότερους έμπιστους ανθρώπους στους οποίους σκόπευε να στηρίξει τη διακυβέρνησή του („με πλήθος Ρωμιών είχε έλθει, έτσι ώστε το Φανάρι είχε ερημώσει και είχαν μείνει εκεί μόνο οι γυναίκες, ενώ για να συναντήσεις Ρωμιό έπρεπε να περπατήσεις πολύ εκεί. Γιατί είχαν φτάσει εδώ και είχαν γεμίσει όλους τους οντάδες της ηγεμονικής αυλής και τα καταλύματα της πόλης⁷”). Πέραν από την φανερή πολεμική υπερβολή αυτού του ισχυρισμού, πρέπει να παραδεχτούμε ότι, εάν δεν ήθελε να πεταχθεί στον γκρεμό, ο Μαυροκορδάτος δε διέθετε άλλη λύση για να κρατά άμεσα τα ηνία της εξουσίας. Γι' αυτό το λόγο, φρόντισε να διπλασιάσει τους βογιάρους που είχε διορίσει εκών άκων σε διάφορα αξιώματα με αφοσιωμένους Έλληνες οι οποίοι λάμβαναν τις τελικές αποφάσεις σε κάθε τομέα („βογιάροι ονομάζονταν, αλλά δεν είχαν καμία τιμή· δεν έμπαιναν στην οικία του ηγεμόνα, οποιαδήποτε δουλειά κι αν είχαν, ώσπου δεν έπαιρναν απάντηση από κάποιον Ρωμιό⁸”). Αυτό το μέτρο έχει εφαρμοστεί βεβαίως με μεγάλη αυστηρότητα στο οικονομικό πεδίο στο οποίο ο βόδας είχε ζητήσει από τον καμαράση του Σκούλιο, έναν πραγματικό υπουργό οικονομικών, να κρατήσει μια πλήρη φορολογική καταγραφή στα ελληνικά

⁵ (Legrand 1888, 84)

⁶ (Muste 1874, 40)

⁷ (Muste 1874, 41)

⁸ (Muste 1874, 41)

(„ο Νικόλας βόδας είχε για όλα τα δοσίματα που μαζεύονταν από τη χώρα και από τους χωρικούς και από τους μαζίληδες, ελληνικά έγγραφα χάρη στο Σκούλη τον προσωπικό του καμαράση⁹”).

Αναμφίβολα, η σχεδόν πλήρης περιθωριοποίησή τους δεν μπορούσε να μην προκαλέσει την εχθρική αντίδραση των Μολδαβών βογιάρων, οι οποίοι, μην έχοντας καμία πέραση στο Μαυροκορδάτο, αναγκάζονταν να προστρέξουν στη λύση της φυγής από τη χώρα και στην κατάδοση του ηγεμόνα στην Υψηλή Πύλη. Ιδιαίτερα επειδή ο βοεβόδας είχε υιοθετήσει από την αρχή τη γραμμή της άκρας αδιαλλαξίας, ρίχνοντας στη φυλακή για λιγότερο ή περισσότερο βασισμένες κατηγορίες πολλούς από τους προεστούς της χώρας. Με αυτό τον τρόπο, επέτυχε ταυτόχρονα περισσότερους στόχους: δημιούργησε μια ατμόσφαιρα τρόμου, η οποία θα αθετούσε κατ’ αυτόν τις ενδεχόμενες απόπειρες εξέγερσης, εμπόδισε τους συγκεκριμένους βογιάρους να αποστείλουν μηνύσεις στην Πύλη, μπόρεσε να αποσπάσει από αυτούς τα τόσο αναγκαία χρήματα στις συνθήκες στις οποίες είχε δανειστεί υπέρμετρα ποσά ενόψει του διορισμού του („Τον Στούρτζα και τον Καταρτζή τους έσπειλε στους σειμήνηδες (φρουρούς) και τους έβαλε στα σίδερα. Και δεν άφηνε κανέναν να τους επισκεφτεί. Και τους κρατούσε φυλακισμένους για δύο τρεις εβδομάδες και τους έκανε να δώσουν ο καθένας από 4 πουγγιά χρήματα και ύστερα τους απελευθέρωσε¹⁰”, „Τον δε βόρνικο Iordache Ruset τον είχε κλειδώσει με λουκέτο σε μπουντρούμι της αυλής, έτσι ώστε δεν μπορούσε να μπει κανείς σε αυτόν, εκτός από τον μπουλούκμπασα, καθώς του έφερνε το φαί. Και του πήρε και 10 πουγγιά χρήματα και δεν τον απελευθέρωσε. Και τον κράτησε στη φυλακή, ώσπου παύτηκε από ηγεμόνα¹¹”).

Η ακραία σκληρότητα απέναντι στους βογιάρους δεν ήταν πρωτοφανής στην ιστορία της Μολδαβίας. Αντίθετα όμως, η έκδοση μεγάλου αριθμού αποφάσεων προς όφελος των απλών ανθρώπων στις αγωγές με τα μέλη της ιθύνουσας τάξης αποτελούσε εξαίρεση („και στους χωριάτες τους έδωσε άδεια να σηκωθούν με μηνύσεις κατά των βογιάρων, για τους οποίους δεν είχε καμία εκτίμηση. Στο διβάνι οι αγροίκοι έβριζαν τους βογιάρους και μόλις έβγαινε ένας χωριάτης ενώπιον του διβανίου και παραπανιούνταν για ένα βογίαρο, αμέσως παρέδιδε το βογίαρο στα χέρια του χωριάτη, χωρίς δίκη και δίκαιο¹²”, „Στους χωριάτες, στον όγλο έδειχνε

⁹ (Axinte 1874, 227)

¹⁰ (Neculce 1982, 253)

¹¹ (Neculce 1982, 254)

¹² (Muste 1874, 41)

οίκτο και δικαιοσύνη και τους ευνοούσε¹³). Παρόλο που αποκαλύπτει το πνεύμα δικαιοσύνης και τον ευγενή ανθρωπισμό του βοεβόδα, αυτή η πρακτική δε συνέβαλλε στην καλή διακυβέρνηση της Μολδαβίας, σε μια εποχή κατά την οποία οι βογιάροι αποτελούσαν τη μοναδική δύναμη ικανή να συμμετάσχει στον πολιτικό βίο.

Επομένως μπορούμε να συμπεράνουμε ότι η πολιτική του Μαυροκορδάτου κατά την πρώτη μολδαβική του ηγεμονία σηματοδοτεί πλήρη ρήξη με την παράδοση της χώρας, αφού αυτός επεδίωξε να αντικαταστήσει τη γηγενή καθεστηκία τάξη με μια προσωπική καμαρίλα, αναζητώντας ταυτόχρονα υποστήριξη στα κατώτερα στρώματα του πληθυσμού.

Ευτυχώς, ο Μαυροκορδάτος είχε αρκετή νηφαλιότητα για να αντιληφθεί τις αρνητικές συνέπειες της πολιτικής του, η οποία είχε προκαλέσει τη γενική εχθρότητα των βογιάρων, δυσχεραίνοντας πολύ τη διακυβέρνηση της χώρας. Συνεπώς, όταν διορίστηκε για δεύτερη φορά στο θρόνο του Ιασίου το 1711, θεώρησε σκόπιμο να αλλάξει τη στάση του, έτσι ώστε να φτάσει σ'έναν *modus vivendi* με την ιθύνουσα τάξη της χώρας. Το γεγονός έχει διευκολυνθεί από τη ριζική τροποποίηση της κατάστασης της ηγεμονίας, της οποίας οι κάτοικοι είχαν εξεγερθεί κατά της Υψηλής Πύλης με επικεφαλής το βοεβόδα Δημήτριο Καντεμίρη, συμμετέχοντας δίπλα στα στρατεύματα του Πέτρου του Μεγάλου στη μάχη του Stănilăști στον Προύθο (18-22 Ιουλίου 1711). Η πανολεθρία των Ρώσων έφερε τους Μολδαβούς στο έλεος των Τούρκων, οι οποίοι μπορούσαν να τους τιμωρήσουν σκληρότατα για προδοσία. Πάντως, επιθυμώντας να επανακτήσουν τον έλεγχο της ηγεμονίας, αυτοί έδειξαν επιείκεια, παραχωρώντας στους ντόπιους μια απροσδόκητη αμνηστία¹⁴. Βεβαίως, προκειμένου να εξαγοράσουν τα αμαρτήματά τους, έπρεπε να υπακούσουν άνευ όρων στον Νικόλαο, ο διορισμός του οποίου έγινε δεκτός με ανακούφιση, δεδομένου ότι κάποια στιγμή η μετατροπή της Μολδαβίας σε οθωμανική επαρχία φαινόταν αναπόφευκτη¹⁵.

Επωφελούμενος από το γεγονός ότι οι μεγάλοι βογιάροι είχαν χάσει όλη την επιρροή τους στην Πύλη, όπου οι μηνύσεις κατά του ηγεμόνα δεν είχαν πλέον καμία πέραση, ο Μαυροκορδάτος μπορούσε να τους τοποθετήσει άφοβα στις πιο σπουδαίες θέσεις. Ταυτόχρονα, για να τους προσεταιριστεί, τους χορήγησε, όπως και στους ιερείς, διάφορες φορολογικές απαλλαγές („έχει καταργήσει μια μιαρή συνήθεια [...] που προξενούσε την καταστροφή των

¹³ (Neculce 1982, 253)

¹⁴ (Legrand 1888, 80)

¹⁵ (Dinu 2011, 172)

αρχοντικών οίκων, [...] να πληρώνουν οι βογιάροι τη δεκάτη των κυψελών και των χοίρων, όπως οι χωρικοί¹⁶», „εκείνο το φθινόπωρο, ο Νικόλαος βόδας μείωσε τον φόρο *vădrărit* – επί της παραγωγής οίνου – από τέσσερα σε δύο λεπτά και συνέταξε διαθήκη με κατάρες, την οποία υπέγραψε και η Αυτού Μακαριότης ο πατριάρχης Χρύσανθος. Και πριν από δύο χρόνια είχε καταργήσει και το φόρο των αμπελώνων, ο οποίος ανερχόταν σ’ένα τάλιρο και 20 λεπτά για κάθε 5 στρέμματα, έτσι ώστε να μην υφίσταται πια¹⁷»). Επιπλέον, αντίθετα από την πρώτη ηγεμονία του κατά την οποία είχε φυλακίσει πολλούς βογιάρους, ο Μαυροκορδάτος κατέβαλε τώρα αξιόλογες προσπάθειες για την απελευθέρωση πρώην μεγάλων αξιωματούχων¹⁸ (ο βόρνικος Luru, ο χατμανός Antiohie Jora και ο ποστέλνικος Macsut) οι οποίοι κρατούνταν από τους Τούρκους στη Βάρνα σε όχι και αξιοζήλευτες συνθήκες („τους έχουν βάλει μέσα με χειροπέδες στα πόδια και με αλυσίδες στον αυχένα”).

Η ριζική αλλαγή της στάσης απέναντι στους προεστούς της χώρας περιγράφεται εύστοχα από το συγγραφέα του γνωστού ως Ψευδο-Αμηρά χρονικού ο οποίος ισχυρίζεται ότι „κατά την πρώτη ηγεμονία” „όντας αυθέντης νέος και μη γνωρίζοντας τη φύση των βογιάρων” „αποδείχθηκε τρομερός” και „στενοχώρησε μερικούς βογιάρους και τους προσέβαλε¹⁹”, ενώ κατά τη δεύτερη θητεία του „αποδείχθηκε πάγκαλος και πράος” και „τιμούσε και αγαπούσε τους βογιάρους²⁰”.

Από την άλλη, οι φοροαπαλλαγές προορισμένες να αποκτήσουν την εύνοια αυτών προκαλούσαν την επιδείνωση της ήδη ισχνής οικονομικής κατάστασης της ηγεμονίας, αφού δεν μπορούσαν να αντισταθμίζονται αρκετά από τις προσπάθειες βελτίωσης της συγκέντρωσης των φόρων. Διότι από την πρώτη κιόλας ηγεμονία του ο Μαυροκορδάτος είχε διατάξει την πραγματοποίηση μιας γενικής απογραφής των φορολογουμένων και την επάνοδο στο παλαιότερο σύστημα της *ruptă*, συνολικού φόρου πληρωτέου σε τέσσερις δόσεις (τέταρτα) („Την ίδια περίοδο ο Νικόλαος συγκέντρωσε *ruptă* από όλη τη χώρα και διέταξε στους βογιάρους να πηγαίνουν στις περιοχές να κανονίσουν έτσι ώστε οι άνθρωποι να πληρώνουν ο καθένας ανάλογα με τις δυνατότητές του²¹”).

¹⁶ (Neculce 1982, 316)

¹⁷ (Axinte 1874, 299)

¹⁸ (Axinte 1874, 265, 267, 271)

¹⁹ (Pseudo Amiras 1975, 66)

²⁰ (Pseudo Amiras, 1975, 71)

²¹ (Cronica Ghiculeștilor 1965, 61)

Σε αυτές τις κρίσιμες συνθήκες ο Μαυροκορδάτος προσέφυγε σ' ένα άνευ προηγουμένου μέτρο στην ιστορία της Μολδαβίας, ήτοι τη χορήγηση ενός δανείου προς τη χώρα. Αφού δαπάνησε περισσότερα πουνγγιά για να εκπληρώσει τις υποχρεώσεις της ηγεμονίας, συγκάλεσε τους βογιάρους, οι οποίοι συμμετείχαν πλέον στη διακυβέρνηση, τους παρουσίασε την οικονομική κατάσταση της χώρας και τους ζήτησε „να του συντάξουν έγγραφο για τα χρήματα που είχαν δαπανηθεί επιπλέον· και του συνέταξαν έγγραφο· και, αφού το υπέγραψαν όλοι οι βογιάροι, το επέδωσαν στον ηγεμόνα²²”. Και το σενάριο επαναλήφθηκε μετά από δυο χρόνια, προτρέποντας τον ηγεμόνα να επιδιώξει τη μετάθεσή του στο θρόνο της Βλαχίας, η οποία είχε σαφώς καλύτερη οικονομική κατάσταση.

Το έλλειμμα είχε αυξηθεί αναμφιβόλως και εξαιτίας της πρωτοβουλίας του Μαυροκορδάτου να επανιδρύσει τόσο το ηγεμονικό τυπογραφείο, όσο και την Ακαδημία του Ιασίου, που είχαν πάψει να λειτουργούν λόγω των πρόσφατων ταραχών. Αναβαθμίζοντας την τοπική παράδοση, ο Φαναριώτης ηγεμόνας ίδρυσε σχολείο όπου μπορούσε οποιοσδήποτε να σπουδάσει „ατελώς” όχι μόνο στα ελληνικά και στα σλαβονικά, αλλά και στη γλώσσα της χώρας („έφεραν και δύο δασκάλους αρχαίων ελληνικών γραμμάτων, έναν της απλής ελληνικής γλώσσας, έναν δάσκαλο για να μάθουν τα σλαβονικά γράμματα και άλλο για να μάθουν κατανοητά μολδαβικά²³”).

Συμπερασματικά, μπορούμε να ισχυριστούμε ότι κατά τη διάρκεια της δεύτερης ηγεμονίας του στη Μολδαβία ο Νικόλαος Μαυροκορδάτος επεδίωξε τη συμφιλίωση με τους εγχώριους βογιάρους και την επιστροφή στον καθιερωμένο τρόπο διακυβέρνησης της χώρας.

Ικανός να μάθει από τα οικεία σφάλματα και πρόθυμος να βελτιώνει συνεχώς την πολιτική του, ο Φαναριώτης ηγεμόνας κατάλαβε ότι η σχετική φορολογική ελάφρυνση την οποία είχε εφαρμόσει κατά τη δεύτερη μολδαβική ηγεμονία, παρόλο που του είχε εξασφαλίσει τη συμφιλίωση με την εγχώρια πολιτική τάξη, ήταν αρνητική, διότι είχε οδηγήσει τη χώρα στα πρόθυρα της πτώχευσης. Επομένως, μόλις έλαβε την επιβεβαίωση του διορισμού στο θρόνο του Βουκουρεστίου επέστρεψε στη δυσβάστακτη φορολογία που είχε ασκήσει το 1710 („Ο Νικόλαος βόδας, τελειώνοντας τη θητεία του (στη Μολδαβία) για να πάει ηγεμόνας στη Βλαχία, επέβαλε μεγάλα βάρη στη χώρα και στους βογιάρους [...] με μεγάλα ποσά πέρα από τις δυνατότητες των ανθρώπων και πήρε πολλά λεφτά· εκείνα τα ποσά με μεγάλη προσπάθεια, με εισπράκτορες· και

²² (Axinte 1874, 275)

²³ (Axinte 1874, 296)

φυλακίζοντας τους βογιάρους τους έκανε να συμπληρώσουν όλα τα ποσά²⁴). Επίσης, αφού σκόπευε η Βλαχία να μην έχει την ίδια οικονομική κατάσταση με τη Μολδαβία, ο Μαυροκορδάτος εγκατέλειψε τις φοροαπαλλάξεις για διάφορες κοινωνικές κατηγορίες και επεδίωξε κυρίως την επίτευξη της ισορροπίας του προϋπολογισμού, ιδιαίτερα επειδή τα λαϊκιστικά μέτρα του Στέφανου Καντακουζηνού είχαν ήδη βλάψει τα οικονομικά της χώρας. Φυσικά, με αυτό τον τρόπο προκάλεσε το μίσος όχι μόνο των κατώτερων στρωμάτων του πληθυσμού, αλλά και των βογιάρων της χώρας, γεγονός που επιβεβαιώνεται και από το Μητροφάνη το Γρηγορά, συγγραφέα που κατά τα άλλα ευνοεί ιδιαίτερα τον Μαυροκορδάτο („Οι δε άρχοντες αυτόν διά τας πυκνάς φορολογίας και χρημάτων λήψεις [...] εμίσησαν²⁵”).

Από την άλλη, ο Μαυροκορδάτος δεν μπορούσε να εφαρμόσει και στη Βλαχία την πολιτική συμφιλίωσης με τους βογιάρους η οποία είχε χαρακτηρίσει τη δεύτερη молδαβική ηγεμονία του, διότι στο θρόνο του Βουκουρεστίου είχε τοποθετηθεί παρά τη βούληση της χώρας στη θέση του Στέφανου Καντακουζηνού, εκπροσώπου μιας πανίσχυρης αρχοντικής παράταξης, η οποία δεν ήταν διατεθειμένη να παραιτηθεί αμαχητί από την εξουσία. Επομένως, αποδεχόμενος την ηγεμονία της Βλαχίας, ο Μαυροκορδάτος μπήκε σε μια πάλη ζώης και θανάτου με τους Καντακουζηνούς. Η μοναδική του πιθανότητα για να επιβιώσει πολιτικά (και ίσως και σωματικά) ήταν να κατορθώσει να τους εξουδετερώσει, πριν εξολοθρευτεί ο ίδιος από αυτούς. Έδρασε λοιπόν με μια άνευ προηγουμένου σκληρότητα, καθοδηγούμενος αποκλειστικά από την αδήριτη λογική της πάλης για την εξουσία, η οποία του υπαγόρευε την ταχύτερη εκμηδένιση των αντιπάλων του και των συνεργατών τους²⁶.

Αποστέλλοντας στην Πύλη περισσότερο ή λιγότερο ψευδείς κατηγορίες κατά των Καντακουζηνών και δωροδοκώντας τους Οθωμανούς αξιωματούχους με υπέρμετρα χρηματικά ποσά – ο συγγραφέας του *Ανώνυμου Χρονικού* της Ρουμανικής Χώρας²⁷ και ο Διονύσιος Φωτεινός²⁸, αντίστοιχα, υποστηρίζουν ότι ο βοεβόδας έχει δαπανήσει γι' αυτό το σκοπό 1.000 πουγγιά – ο Νικόλαος απέσπασε τον απαγχονισμό, μετά από παρατεταμένα βασανιστήρια, του ηγεμόνα Στέφανου Καντακουζηνού, του ηλικιωμένου του πατέρα του στόλνικου Κωνσταντίνου,

²⁴ (Muste 1874, 57)

²⁵ (Russo 1934, 27)

²⁶ (Dinu 2011 250-251)

²⁷ (*Istoria Țării Românești* 1959, 127)

²⁸ (Fotinos 2008, 290)

αλλά και του σπαθαρίου Μιχαήλ και του Radu Dudescu, των οποίων „τα κεφάλια έχουν κοπεί, εκκενωθεί και γεμιστεί με γνάφαλλα²⁹”.

Πάντως, το μαρτύριο των Καντακουζηνών δεν ολοκληρώθηκε εκεί, διότι ο Μαυροκορδάτος αποσκοπούσε στο να είναι βέβαιος ότι ο θώκος του δεν επρόκειτο να απειληθεί ποτέ από έναν εκπρόσωπο αυτής της άλλοτε πανίσχυρης αρχοντικής παράταξης. Γι’ αυτό το σκοπό, εξαπέλυσε ένα μεγάλο κύμα διωγμών εναντίον τους: „τα μέλη της οικογένειας των Καντακουζηνών κυνηγούνταν με σκληρότητα, τα αγαθά τους πωλούνταν σε πληστηριασμό [...] και από αυτούς κατάσχονταν μεγάλα χρηματικά ποσά: η φυλάκιση και ο ξυλοδαρμός ήταν οι ελαφρύτερες τιμωρίες. Το όνομα του Καντακουζηνού και η συγγένεια με αυτό το όνομα αποτελούσαν εγκλήματα που συνεπάγονταν τη θανατική ποινή³⁰” – αναφέρει ο Anton Maria del Chiaro, αυτόπτης μάρτυρας των εν λόγω διωγμών.

Και πάλι για να ενισχύσει την εξουσία του, ο Μαυροκορδάτος προέβη στην αντικατάσταση της αρχοντικής ολιγαρχίας του Brâncoveanu και των Καντακουζηνών με „τους συγγενείς και τους φίλους του, οι οποίοι συνωστίζονταν από την Κωνσταντινούπολη για να πλουτίσουν³¹”. Προκειμένου να τους καταστήσει πιο αφοσιωμένους στο πρόσωπό του, ο ηγεμόνας χάριζε σε πολλούς εξ αυτών „τα χωριά των Καντακουζηνών ή των οπαδών τους”, το εισόδημα των οποίων στρογγυλοποιούσε τα ήδη αξιόλογα ποσά που οι Ρωμιοί της Πόλης αποκόμιζαν από την εξάσκηση διάφορων αξιωμάτων στη Βλαχία.

Υπό αυτές τις συνθήκες, δεν είναι αξιοθαύμαστο το γεγονός ότι, στο πλαίσιο της εισόδου το 1716 της Αψβουργικής Αυτοκρατορίας στον πόλεμο μεταξύ της Πύλης και της Βενετίας, οι βογιάροι έχουν οργανώσει περισσότερες συνωμοσίες για την ανατροπή του ξενόφερτου ηγεμόνα. Η πρώτη απέτυχε ελλείψει μιας επέμβασης των αυστριακών στρατευμάτων, προκαλώντας μόνο την εκτέλεση κατόπιν διαταγής του βοεβόδα του μητροπολίτη Ουγγροβλαχίας Άνθιμου εξ Ιβηρίας και άλλων αξιόλογων βογιάρων, οι οποίοι είχαν πείσει το Μαυροκορδάτο να εγκαταλείψει εσπευσμένα τη βλαχική πρωτεύουσα προκειμένου να βρει καταφύγιο σε οθωμανικό έδαφος πρώτα στο Γύργεβο (Giurgiu) και κατόπιν στο Ρούσικο (Ruse)³². Η δεύτερη όμως επέτυχε εν μέρει το στόχο της, αφού είχε ως αποτέλεσμα τη σύλληψη

²⁹ (Del Chiaro, 1929, 133)

³⁰ (Del Chiaro, 1929, 134)

³¹ (Del Chiaro, 1929, 134)

³² (Dinu 2011, 254-258)

του Μαυροκορδάτου και την οδήγησή του με στρατιωτική ακολουθία στη Τρανσυλβανία μετά από διακυβέρνηση λιγότερη του ενός έτους (το Νοέμβριο του 1716³³).

Επομένως μπορούμε να συμπεράνουμε ότι κατά την πρώτη του ηγεμονία στη Βλαχία ο Μαυροκορδάτος επεδίωξε να αντικαταστήσει διά της βίας την ιθύνουσα τάξη της Βλαχίας (τις αρχοντικές παρατάξεις του Constantin Brâncoveanu και των Καντακουζηνών) με μία προσωπική καμαρίλα φερμένη από την Κωνσταντινούπολη. Δεν αποσκοπούσε αυτή τη φορά στην εξασφάλιση της υποστήριξης των κατώτερων κοινωνικών κατηγοριών, αλλά βασίστηκε αποκλειστικά στην εξουσία που του έδινε η πλήρης εμπιστοσύνη εκ μέρους της Υψηλής Πύλης.

Η ηχηρή αποτυχία αυτής της πολιτικής θα έπρεπε λογικά να προτρέψει τον ηγεμόνα να παραιτηθεί από αυτήν, όταν μετά τη σύναψη της ειρήνης στο Karlowitz (1718) και τον ύποπτο θάνατο του αδελφού του Ιωάννη, αυθέντη της Βλαχίας, έλαβε για δεύτερη φορά το χρίσμα για το θρόνο στο Βουκουρέστι. Ο Νικόλαος έφτασε το Μάρτιο του 1719 στη βλαχική πρωτεύουσα συνοδευόμενος από έναν ακόμα μεγαλύτερο αριθμό Ρωμιών της Κωνσταντινούπολης, στους οποίους ανέθεσε τα πιο σπουδαία αξιώματα, παρ'όλες τις επίμονες συμβουλές που είχε λάβει πρόσφατα από τον μακαρίτη αδελφό του να μην αφήσει „χωρίς αξίωμα και μακριά από την αυλή τους ντόπιους Ρουμάνους βογιάρους”, για να βολέψει „τους πολλούς ανθρώπους παντός είδους οι οποίοι τον συνόδευαν³⁴”. Διότι, όντως, το πρώτο ηγεμονικό συμβούλιο του Μαυροκορδάτου είχε το υψηλότερο ποσοστό Ελλήνων σε όλη τη Φαναριωτική εποχή (34%³⁵), ενώ η ατμόσφαιρα στο Βουκουρέστι είχε καταντήσει το 1719 παρόμοια εκείνης που περιγράφει το 1710 ο Nicolae Muste στο Ιάσιο („Το Φανάρι όλον είναι εδώ. Πόλιν πλέον δεν θυμούμαι”, έγραψε με ενθουσιασμό ο Μάρκος Πορφυρόπουλος, καθηγητής της Ηγεμονικής Ακαδημίας του Αγίου Σάββα³⁶).

Επιπλέον, ο ηγεμόνας επέστρεψε στη δυσβάστακτη φορολογική πολιτική, „μαζεύοντας και πάλι το βακαρίτο – φόρο επί των βοοειδών –, αυξάνοντας το πογοναρίτο – αγροτικό φόρο –, βγάζοντας πάλι σφραγισμένα βιβλία και επιβάλλοντας φόρους στις μονές και στους ιερείς – δοσίματα τα οποία είχαν καταργηθεί όλα επί Στέφανου του Καντακουζηνού³⁷”, ανησυχώντας ότι δε θα μπορέσει να εξοφλήσει ολοσχερώς το χαράτσι στην Πύλη λόγω της αισθητής

³³ (Dinu 2011, 261-264)

³⁴ (Dinu 2011, 324)

³⁵ (Bălan, 2002, 450)

³⁶ (Dinu, 2011, 324)

³⁷ (Fotinos 2008, 294)

συρρίκνωσης του αριθμού φορολογουμένων κατόπιν της κατάληψης της Ολτενίας από την Αψβουργική Αυτοκρατορία. Όταν όμως η Οθωμανική Αυτοκρατορία αποδέχτηκε μια μείωση του φόρου υποτελείας εξαιτίας της εν λόγω εδαφικής απώλειας³⁸, ο βοεβόδας ανάσανε ανακουφισμένος, χαλαρώνοντας τη φορολογική πίεση. Το 1724 διέταξε την πραγματοποίηση μιας γενικής απογραφής των φορολογουμένων, έτσι ώστε να μην μπορέσει κανένας να γλιτώσει την εφορία, και έπειτα επέστρεψε στο παλαιότερο και ηπιότερο σύστημα της *gurta* „για να είναι όλοι (οι κάτοικοι) κοινώς ευχαριστημένοι”³⁹. Την ίδια περίοδο, έλαβε την απόφαση να απομακρύνει από τα αξιώματα μερικούς οικείους του οι οποίοι είχαν διαπράξει σοβαρές αυθαιρεσίες, όπως ο μέγας βεστιάρης Γρηγόριος Χαλεπής, „που δεν άφηνε το χούι των λεηλασιών, των ρουσφετιών και άλλων κακών”, τον οποίο „έβαλε στη φυλακή, διατάσσοντας του να επιστρέψει ό,τι είχε σφετεριστεί”⁴⁰. Ήταν μια εποχή κατά την οποία κανένας δεν απειλούσε πλέον το θρόνο του Μαυροκορδάτου, έτσι αυτός μπορούσε να υλοποιήσει τη σχεδιαζόμενη συμφιλίωση με τους βογιάρους της χώρας, ανακαλώντας τους εξόριστους και παραχωρώντας τους την άφεση των παραπτωμάτων⁴¹.

Και πάλι τότε ο Μαυροκορδάτος βρήκε το χρόνο να συλλογίζεται τις εμπειρίες του ως ηγεμόνα αμφότερων των Ρουμανικών Χωρών, διαπιστώνοντας αντικειμενικά τα οικεία επιτεύγματα και σφάλματα. Επιθυμώντας ο υιός του Κωνστανίνος, τον οποίο προετοίμαζε για τη διαδοχή του θρόνου, να μην επαναλάβει τα λάθη του, του απηύθυνε 25 *Νουθεσίες* (1726), οι οποίες αποτελούν την πεμπτουςία των ώριμων πεποιθήσεών του για τον ιδανικό τρόπο διακυβέρνησης των Παραδουνάβιων Ηγεμονιών. Μετά από μια και επιπλέον δεκαετία στους θρόνους του Βουκουρεστίου και του Ιασίου, αυτός υποστηρίζει την ανάγκη της γνώσης των ηγεμονιών, της διοικητικής τους δομής, των παραγόντων εξουσίας της κάθε περιοχής („Να ηξεύρης τα καδηλίκια, την δύναμίν τους εις κάθε καιρόν, με ποία μέρη συνορίζονται, και ποίοι άρχοντες και μαζήλιδες κατοικούν εις κάθε καδηλίκι”⁴²), αλλά και της φύσης των εντοπίων, διαμέσου τόσο των ιστορικών αναγνωσμάτων, όσο και της προσεκτικής παρατήρησης των προσόντων και των ελαττωμάτων τους. Διαπιστώνοντας έτσι τη βιωσιμότητα του ισχύοντος συστήματος διακυβέρνησής τους, ο Νικόλαος συστήνει στον Κωνστατίνο „να βαδίζη την

³⁸ (Popescu, 1963, 251)

³⁹ (Popescu, 1963, 260)

⁴⁰ (Popescu, 1963, 258-259)

⁴¹ (Popescu, 1963, 245, 265)

⁴² (*Νουθεσίαι* 1909, 462)

πεπατημένην οδόν”, „να λείπη από νεωτερισμούς⁴³”, τόσο στο φορολογικό τομέα, όσο και στην ευρύτερη σφαίρα της κοινωνικής οργάνωσης. Επίσης, μαθαίνοντας από τα λάθη του πατέρα του („Αν έσφαλεν ο πατέρας σου εις τούτο το μέρος, ας είναι εις εσένα τα παθήματά του μαθήματα.⁴⁴”), να μην ανεχθεί τις εκδικήσεις των χωρικών στους βογιάρους (*Να μη πιστεύης εύκολα τας κατηγορίας των τζαράννων διά τους άρχοντας· και από το άλλο μέρος να μην αφήνης να εκδικούνται οι τζαράννοι*)⁴⁵, όπως είχε πράξει ο ίδιος κατά την πρώτη молδαβική ηγεμονία και να έχει γύρω του „ολίγους Φαναριώτες⁴⁶”, μολοντί ο Νικόλαος είχε στηρίζει για πολύ καιρό τη διακυβέρνησή του σε Ρωμιούς από την εν λόγω συνοικία της Πόλης. Και με κανέναν τρόπο να μην τους παραχωρεί χάρες και προνόμια, τα οποία είναι όχι μόνο „εις τους εντόπιους αφόρητα”, αλλά και ολέθρια για τον προϋπολογισμό της χώρας⁴⁷.

Συμπερασματικά, κατά τη διάρκεια των τεσσάρων ηγεμονιών του στις Ρουμανικές Χώρες (δύο στη Μολδαβία, δύο στη Βλαχία) ο Μαυροκορδάτος προσπάθησε δύο φορές να αντικαταστήσει την εγχώρια καθεστηκυία τάξη με έναν κύκλο οικείων που είχε φέρει από το Φανάρι, αλλά παραιτήθηκε αργότερα από αυτό το εγχείρημα, βασιζοντας τελικά τη διακυβέρνησή του στους ντόπιους βογιάρους και στο σύστημα καθιερωμένο στις Ηγεμονίες κατά το δεύτερο μισό του 17^{ου} αιώνα και στις αρχές του 18^{ου}.

Βιβλιογραφία

- Axinte Uricariul: *A doua domnie a lui Neculai Alecsandru Mavrocordat în Moldova (1711-1716)*. Στο: Mihail Kogălniceanu (Επιμ.), *Cronicile României sau Letopiseștele Moldovei și Valahiei*. 3^{ος} τόμος. 2^η έκδοση. Βουκουρέστι 1874: 121-173
- Bălan, Constantin: *Domniile fanariote în Țara Românească și Moldova*. Στο: Paul Cernovodeanu και Nicolae Edroiu (Επιμ.) *Istoria Românilor*. 6-ος τόμος: *Români între Europa Clasică și Europa Luminilor (1711-1821)*. Βουκουρέστι: Εκδόσεις Enciclopedică 2002
- Cronica Ghiculeștilor: Istoria Moldovei între anii 1695-1754*. Επιμ. Nestor Camariano și Ariadna Camariano-Cioran. Βουκουρέστι: Εκδόσεις της Ακαδημίας της Σοσιαλιστικής Δημοκρατίας της Ρουμανίας 1965
- Del Chiaro, Anton-Maria: *Revoluțiile Valahiei*. Μετάφραση S. Cris-Cristian. Πρόλογος N. Iorga. Ιάσιο: Εκδόσεις Viața Românească 1929.
- Dinu, Tudor: *Dimitrie Cantemir și Nicolae Mavrocordat, Rivalități politice și literare la începutul secolului XVIII*. Βουκουρέστι: Εκδόσεις Humanitas 2011
- Fotino, Dionisie: *Istoria Daciei*. Μετάφραση George Sion. Βουκουρέστι: Εκδόσεις Valahia 2008

⁴³ (Νουθεσίαι 1909, 461)

⁴⁴ (Νουθεσίαι 1909, 461)

⁴⁵ (Νουθεσίαι 1909, 462)

⁴⁶ (Νουθεσίαι 1909, 462)

⁴⁷ (Νουθεσίαι 1909, 461)

- Istoria Țării Românești de la Octombrie 1688 până la martie 1717*. Επιμ. Constantin Grecescu. Βουκουρέστι: Εκδόσεις Științifică 1959
- Legrand, Emile: *Epistolaire Grec: ou Recueil de Lettres Adressees pour la plupart a Chrysanthe Notaras*. Παρίσι: Εκδόσεις Maisonneuve 1888
- Muste, Nicolaie: *Letopisețul Țării Moldovei de la domnia lui Istrati Dabija Vn pana la a treia domnie a lui Mihai Racoviță Vn*. Στο Mihail Kogălniceanu (Επιμ.), *Cronicile României sau Letopisețele Moldovei si Valahiei*. 3^{ος} τόμος. 2^η έκδοση. Βουκουρέστι 1874: 24-73
- Neculce, Ion: *Opere. Letopisețul Țării Moldovei și O samă de cuvinte*. Κριτική έκδοση και εισαγωγική μελέτη Gabriel Ștrempel. Βουκουρέστι: Εκδόσεις Minerva 1982
- Popescu, Radu vornicul: *Istoriile domnilor Țării Romanesti*. Επιμ. C. Grecescu. Βουκουρέστι: Εκδόσεις της Ακαδημίας της Λαϊκής Δημοκρατίας της Ρουμανίας 1963
- Pseudo-Amiras (Cronica anonimă a Moldovei 1661-1729)*. Επιμ. Dan Simonescu. Βουκουρέστι: Εκδόσεις της Ακαδημίας της Σοσιαλιστικής Δημοκρατίας της Ρουμανίας 1975
- Russo, Demostene: „Mitrofan Grigoras, *Cronica Țării Românești (1714-1716)*”. *Revista Istorică Română* VI (1934): 1-43
- Νουθεσίαι (του αιδίδιμου αυθέντου Νικολάου Βοεβόδα προς τον υιόν αυτού Κωνσταντινον Βοεβόδα Αυθέντην)*. Στο: Hurmuzaki (Επιμ.), *Documente privind istoria românilor*. 13-ος τόμος. Βουκουρέστι: Institutul de Arte Grafice Carol Göbl 1909: 461-462